

Zarys problematyki obcojęzycznych odpowiedników wyrazów hasłowych *Słownika polskiej terminologii prawosławnej**

Grzegorz Makal

Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Teologii Prawosławnej, Polska

ORCID 0000-0003-3021-0036

g.makal@uwb.edu.pl

Włodzimierz Misijuk

Uniwersytet w Białymstoku, Katedra Teologii Prawosławnej, Polska

ORCID 0000-0003-3460-4059

w.misijuk@uwb.edu.pl

G. Makal, rev. W. Misijuk, *Outline of the problem of foreign-language equivalents of headwords in the Dictionary of Polish Orthodox Terminology*, Elpis, 23 2021: 141-145.

Abstract: The article presents the general principles of assigning to the entry words of the *Dictionary of Polish Orthodox Terminology* their Greek, Church Slavonic and English equivalents, points to problems resulting from differences in the scope of terminology in particular categories of headwords and their foreign-language equivalents, analyzes the problems and presents the methods of solving them, established in the course of work on the Dictionary, by using foreign-language equivalents of headwords' synonyms. The article points to various sources and the lack of sources of some foreign-language equivalents to Orthodox terms presented in a *Dictionary of Polish Orthodox Terminology*.

Streszczenie: Artykuł prezentuje ogólne zasady przypisywania wyrazom hasłowym *Słownika polskiej terminologii prawosławnej* ich greckich, cerkiewnosłowiańskich i angielskich odpowiedników, wskazuje na problemy wynikające z różnic w zakresach terminologii w poszczególnych kategoriach wyrazów hasłowych i ich obcojęzycznych odpowiedników, analizuje zaistniałe problemy i prezentuje ustalane w toku prac nad *Słownikiem* sposoby ich rozwiązywania przy użyciu obcojęzycznych odpowiedników synonimów wyrazów hasłowych. Artykuł wskazuje na zróżnicowane źródła i brak źródeł niektórych obcojęzycznych odpowiedników terminów prezentowanych w *Słowniku polskiej terminologii prawosławnej*.

Keywords: religious terminology, foreign-language equivalents, synonym, Orthodoxy

Słowa kluczowe: terminologia religijna, odpowiedniki obcojęzyczne, synonim, prawosławie

Celem *Słownika polskiej terminologii prawosławnej* jest usystematyzowanie języka teologii prawosławnej w Polsce. Słownik będzie zawierał około 4000 haseł polskojęzycznych (Charkiewicz, 2020). Do struktury hasłowej należą: 1. Wyraz hasłowy, 2. Wymowa, 3. Warianty wyrazu hasłowego, 4. Odpowiedniki obcojęzyczne, 5. Kwalifikator, 6. Definicja, 7. Skrót, 8. Połączenia wyrazowe, 9. Synonimy, 10. Uwagi poprawnościowe (Czarnecka, Ławreszuk i Przyczyna 2018).

Wyrazy hasłowe w *Słowniku polskiej terminologii prawosławnej* powinny być opatrzone trzema obcojęzycznymi indeksami: greckim, cerkiewnosłowiańskim i angielskim. Ich obecność w tym *Słowniku* można tłumaczyć względami zarówno naukowymi i lingwistycznymi, jak i historycznymi, społecznymi i teologicznymi (Misijuk, 2020). Indeksy greckich i cerkiewnosłowiańskich odpo-

wiedników wyraźnie wskazują m.in. na źródła polskiej terminologii prawosławnej. Przeprowadzona w pierwszym stadium prac nad słownikiem wstępna rejestracja prawosławnej leksyki w języku polskim wykazała, że w niektórych jej kategoriach w znacznej mierze stanowi ona zapożyczenia z terminologii greckiej i cerkiewnosłowiańskiej. W niewielkim stopniu są to również zapożyczenia z łaciny, które w zdecydowanej większości pochodzą z polskiej terminologii rzymskokatolickiej. Wyrazy hasłowe słownika to również „terminy własne” będące polskimi odpowiednikami określonych terminów greckich czy cerkiewnosłowiańskich.

W pracy nad wyszukiwaniem i ustalaniem właściwych odpowiedników obcojęzycznych pojawiły się trudności wynikające nie tyle z cech charakterystycznych poszczególnych języków, co z kategorii terminów hasłowych i ich obcojęzycznych odpowiedników. Wiąże się to ściśle z rodzajem tekstów źródłowych, z których pochodzą zarówno hasła, jak i ich odpowiedniki. Znamiennym przykładem są terminy liturgiczne, które pojawiają się w księgach litur-

* Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wzwyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2017-2022, nr projektu 0083/NPRH5/H11/84/2017.

gicznych. W większości przypadków są to wspomniane zapożyczenia z terminologii greckiej i/lub ich dosłowne cerkiewnosłowiańskie tłumaczenia. Zapożyczenia z terminologii greckiej i cerkiewnosłowiańskiej obecne są również w prawosławnej liturgicznej terminologii angielskiej, co powinno powodować znaczne ułatwienia we wskazaniu trzech poprawnych odpowiedników obcojęzycznych. Jednak w trakcie prac nad poszczególnymi hasłami słownikowymi i ich synonimami nawet w tej kategorii terminów pojawiły się znaczne komplikacje i trudności. Następują one szczególnie w przypadku, gdy hasłem definiowanym okazuje się polski „termin własny”, który nie jest zapożyczeniem czy dosłownym tłumaczeniem z greki czy cerkiewnosłowiańskiego, a ponadto nie ma swego dosłownego odpowiednika w obu lub w jednym z tych języków. Z pomocą przychodzą wówczas synonimy danego terminu i ich odpowiedniki, jednak posługiwanie się nimi wpływa na ustalony sposób umieszczania odpowiedników przy synonimach. Widać to w przytoczonym poniżej przykładzie hasła **pokrowiec duży** i **stich**.

Wprawdzie autorzy struktury *Słownika* jeszcze w trakcie jej opracowywania przewidzieli możliwość pominięcia nieistniejącego lub nieodnanzonego odpowiednika (Czarnecka, Ławreszuk i Przyczyna, 2018), jednak w trakcie prac nad *Słownikiem* pojawiły się kolejne ustalenia umożliwiające pomijanie istniejących odpowiedników obcojęzycznych przy niektórych synonimach. Temu właśnie zagadnieniu poświęcone jest niniejsze opracowanie. Po wstępnej charakterystyce poszczególnych indeksów obcojęzycznych przedstawione zostaną problemy związane z wynajdywaniem, ustalaniem, umieszczaniem lub pomijaniem obcojęzycznych odpowiedników przy poszczególnych wyrazach hasłowych *Słownika* i ich synonimach.

Charakterystyka indeksów obcojęzycznych

Indeks grecki

W kształtowaniu terminologii chrześcijańskiej zdecydowanie największą rolę odegrał język grecki, którego historia sięga drugiego tysiąclecia przed naszą erą. Niemal każdy z etapów rozwoju tego języka jest obecny w greckiej terminologii prawosławnej, a przez to stanowi również źródło zdecydowanej większości terminów teologicznych, filozoficznych i liturgicznych.

Mogłoby się zatem wydawać, że greckie odpowiedniki można wskazać bez większych trudności we wszystkich kategoriach terminów wskazanych w *Słowniku*. Okazało się jednak, że terminy opatrzone kwalifikatorem „potoczny”, charakterystyczne dla polskiego prawosławia, a także zapożyczone z cerkiewnosłowiańskiego nie zawsze mają greckie odpowiedniki. Powstało też pytanie, w jaki sposób przyporządkować greckie indeksy do synonimów pochodzenia greckiego, które nie mają własnej definicji.

Indeks cerkiewnosłowiański

Cerkiewnosłowiańska terminologia prawosławna stanowi najczęściej dosłowne tłumaczenie lub wręcz kalkę terminów przejętych z języka greckiego. Ponadto zawiera również liczne zapożyczenia z greki. W wielu krajach słowiańskich, w tym w Polsce i w wielu miejscach na całym świecie, cerkiewnosłowiański (CS) wciąż używany jest w nabożeństwach (Kurianowicz, 2020), ale jego użycie praktycznie nie wykracza poza sferę liturgiczną. Mimo że język ten nie jest wymarły, bo wciąż powstają nowe teksty pisane, cerkiewszczyzna pozostaje „językiem bez narodu” (Keipert, 2014), co w znacznym stopniu ogranicza jej rozwój.

Nie chodzi tu jedynie, że nie jest językiem mówionym. Już wstępna kwerenda wykazuje braki literatury z określonych dziedzin życia i historii Cerkwi i związanej z nimi terminologii. W przypadku odpowiedników słownikowych terminów hasłowych przejawiało się to brakiem lub niedostatkami terminów cerkiewnosłowiańskich w niektórych kategoriach terminologicznych. Choć w cerkiewnosłowiańskim tłumaczeniu pojawił się bardzo ważny we wschodnim chrześcijaństwie obszerny zbiór tekstów o życiu duchowym i modlitwie zatytułowany *Filokalia* – Dobrotolubije, nie można tego powiedzieć o pozostałych dziełach patrystycznych. W CS nie ma nawet pomniejszonego odpowiednika zbioru *Patrologia Graeca*. Brakuje tłumaczeń dzieł związanych z historią wczesnego chrześcijaństwa i okresu soborów powszechnych obejmujących polemiki z pojawiającymi się wówczas błędnymi poglądami i herezjami. Stąd wynikają np. trudności ze wskazaniem CS odpowiedników nazw poszczególnych herezji czy określeń ich przedstawicieli.

Indeks angielski

Angielska terminologia prawosławna, której obecność w *Słowniku* uzasadniana jest dodatkowo potrzebami translatorskimi (Misijuk, 2020), również obfituje w zapożyczenia zarówno z języka greckiego, jak i cerkiewnosłowiańskiego. Podobnie jak terminologia polska ma też nieliczne zapożyczenia z łaciny i obszerny zestaw powszechnie znanych i stosowanych w krajach anglojęzycznych „terminów własnych” (Misijuk, 2020). W języku angielskim nie brakuje bynajmniej terminów, których niedostatek wskazano w przypadku języka cerkiewnosłowiańskiego, bowiem w tłumaczeniu na angielski pojawiła się nie tylko grecka *Filokalia* (Philokalia, 1979-1999), ale cały obszerny korpus dzieł patrystycznych (ANF, NPNF).

Ogólne zasady wprowadzania odpowiedników

Wprowadzanie odpowiedników obcojęzycznych następowało zgodnie ze zmodyfikowanymi nieco zasadami ustalonymi w *Specyfice polskiej terminologii prawosławnej* (Kostiuczuk, Tofiluk, Ławreszuk, Misijuk, Charkiewicz, 2016). Opis tych zasad został też opracowany i opubliko-

wany w odniesieniu do indeksu cerkiewnosłowiańskiego (Kurianowicz, 2020) i angielskiego (Misijuk, 2020). Warunkiem wprowadzenia i akceptacji danego odpowiednika jest jego poprawność i powszechność używania w prawosławnych tekstach źródłowych:

abba gr. ἄββᾶς (ὁ), cs. ѿбба, ang. abba;

biskup gr. ἐπίσκοπος (ὁ), cs. бископъ, ang. bishop;

liturgia gr. λειτουργία (ἡ), cs. литургия, ang. liturgy.

Przy terminie hasłowym, który jest zapożyczeniem z greckiego lub cerkiewnosłowiańskiego, pojawia się jego grecki i cerkiewnosłowiański odpowiednik, a odpowiednikiem angielskim staje się zangielszczona wersja terminu greckiego, z uwzględnieniem poprawnej lub powszechnie zaakceptowanej i najczęściej stosowanej wersji transliteracji lub transkrypcji:

Antypascha gr. Ἀντίπασχα (τό), cs. антипашха, ang. Antypascha;

stichira *rzadziej* stichera, *rzadziej* stychera, gr. στιχηρόν (τό), cs. стичира, ang. sticheron.

Jeśli grecki i cerkiewnosłowiański terminy nie są jednakowe, angielskim odpowiednikiem powinna być zangielszczona wersja terminu greckiego:

antydor (*rzadziej* antidor, *rzadziej* antidoron, *rzadziej* antydoron), gr. ἀντίδωρον (τό), cs. антидаръ, ang. antidoron, a jeśli zangielszczona wersja terminu cerkiewnosłowiańskiego pojawia się również często, powinna być również uwzględniona:

antymins (*rzadziej* antimins, *rzadziej* antimension, *rzadziej* antyminsion), gr. ἀντιμήνσιον (τό), cs. антиμήннѣ, напрепѣлѣ, ang. antimension, antimins, przy czym jako pierwsza powinna być wskazywana wersja grecka, ale kolejność ta może ulec zmianie, jeśli wersja cerkiewnosłowiańska jest bardziej rozpowszechniona i częściej używana.

Jeśli oprócz zangielszczonego odpowiednika greckiego lub cerkiewnosłowiańskiego używany jest też termin angielski, powinien być również uwzględniony:

hieromnich gr. ἱερομόναχος (ὁ), cs. иеромонахъ, еваѣиηно-һнокъ, ang. hieromonk, priestmonk.

Jeśli używanych w języku angielskim odpowiedników danego terminu jest kilka – np. grecki termin pojawia się w dwóch lub w kilku odmiennych wersjach transliteracji lub transkrypcji, wskazywana jest jedna lub dwie spośród najczęściej używanych:

irmologion *rzadziej* hirmologion, gr. Εἰρμολόγιον (τό), cs. ирмологійъ, ang. Irmologion, Heirmologion;

ikos gr. οἶκος (ὁ), cs. ѿкосъ, ang. ikos, oikos.

Zaistniałe problemy i ich rozwiązania

W trakcie prac nad poszczególnymi hasłami pojawiły się przypadki, które wymagały dodatkowych ustaleń i spowodowały zmiany w sposobie umieszczania odpowiedników przy poszczególnych wyrazach hasłowych i ich synonimach. Widać to na przykładzie wyrazu hasłowego i jego synonimu ujętym w opisie zasad stosowania odpowiedników angiel-

skich. Pierwotnie stosowana zasada sugerowała: „Jeśli ujęty w *Słowniku* spolszczony grecki lub cerkiewnosłowiański termin odsyłany jest do polskiego wyrazu hasłowego, wówczas jego zangielszczony odpowiednik wprowadzany jest do indeksu jedynie w przypadku, gdy hasło polskie opatrzone jest odmiennym odpowiednikiem angielskim:

stich ang. stikh → werset, podczas gdy

werset gr. στίχος (ὁ), cs. стичъ, ang. verse” (Misijuk, 2020).

W związku z nowymi ustaleniami doszło do pominięcia odpowiednika przy synonimie „stich” i umieszczenia go przy wyrazie hasłowym, do którego odnosi się synonim. Obecna wersja omawianego przykładu to:

stich *rzadziej* stichos → werset,

werset gr. στίχος (ὁ), cs. стичъ, ang. stikh, stichos, verse.

Powody wprowadzenia tego rodzaju zmian wyjaśniają ustalenia dokonane w reakcji na zaistniałe problemy:

1. W języku obcym brakuje bezpośredniego odpowiednika lub dosłownego tłumaczenia wyrazu hasłowego, który ma synonim lub synonimy

W takim przypadku przypisywany jest mu odpowiednik lub odpowiedniki synonimów.

Przykładem, który obrazuje ten problem, jest termin hasłowy **pokrowiec duży**. Jego obcojęzyczne odpowiedniki to: gr. ἄηρ (ο), ἄερας (ο) cs. ѿεръ, козѡдъхъ, ang. aer, large veil, a przypisane mu synonimy to: welon duży, aer, pot. wozduch.

Termin hasłowy nie ma bezpośredniego odpowiednika w języku greckim i cerkiewnosłowiańskim, zatem przypisane mu zostały obcojęzyczne odpowiedniki jego synonimów: aer → ἄηρ (ο), ἄερας (ο), ѿεръ, aer; wozduch → козѡдъхъ; welon duży → large veil.

W konsekwencji ostateczna wersja wyrazu hasłowego, jego odpowiedników i synonimów oraz definicji jest następująca:

pokrowiec duży gr. ἄηρ (ο), ἄερας (ο), cs. ѿεръ, козѡдъхъ, ang. aer, large veil; *liturg.* ‘prostokątny płat materiału, którym podczas → *liturgii* przykrywane są → kielich i → diskos’. *Synonimy*: welon duży, aer, pot. wozduch;

welon duży → pokrowiec duży;

wozduch → pokrowiec duży;

aer → pokrowiec duży.

Ponieważ odpowiedniki obcojęzyczne synonimów (welon duży → ang. large veil, wozduch → cs. козѡдъхъ, aer → gr. ἄηρ (ο), ἄερας (ο), cs. ѿεръ, ang. aer) pojawiły się przy hasle definiowanym, zgodnie z przyjętą wcześniej zasadą, nie zostały one umieszczone przy danych synonimach.

2. Definiowany wyraz hasłowy ma dosłowny odpowiednik, ale jego synonim lub synonimy mają inne cechy semantyczne lub odmienną wartość stylistyczną i dosłowne odpowiedniki

W takich przypadkach każdy z synonimów może zachować swój odpowiednik lub odpowiedniki obcojęzycz-

ne. Z taką sytuacją mamy do czynienia szczególnie w połączeniach definiowanych, które są synonimami danego wyrazu hasłowego.

Przykładem jest połączenie definiowane **narodzenie Chrystusa**, jego odpowiedniki: *gr.* Γέννησις τοῦ Χριστοῦ (ἡ), *cs.* *rožďeřtřvό Χρϊστόβο*, *ang.* Nativity of Christ. W znaczeniu 1. to: `narodziny → Jezusa → Chrystusa opisane w → **Ewangeliach** Mateusza (Mk 1,18-25) i Łukasza (Łk 2,1-20)`. W znaczeniu 2. jest to: `→ **święto nieruchome** z grupy → **dwunastu wielkich świąt** obchodzone 25 grudnia/7 stycznia ku czci narodzenia → Jezusa → Chrystusa`. Synonimami znaczenia 2. są: *ofic.* Narodzenie Pana Boga i Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa, *pot.* Boże Narodzenie. Synonim połączenia definiowanego w obu jego znaczeniach: *rzad.* narodzenie Jezusa Chrystusa.

Wyraz hasłowy ma bezpośrednie odpowiedniki w językach obcych, zatem nie przypisuje się mu odpowiedników synonimów, które mają inne cechy semantyczne lub odmienną wartość stylistyczną i dosłowne odpowiedniki w językach obcych.

Ostateczny kształt tego wyrazu hasłowego i jego synonimów jest, zatem, następujący:

narodzenie Chrystusa *gr.* Γέννησις τοῦ Χριστοῦ (ἡ), *cs.* *rožďeřtřvό Χρϊστόβο*, *ang.* Nativity of Christ;

1. *Bibl.* `narodziny → Jezusa → Chrystusa opisane w → **Ewangeliach** Mateusza (Mk 1,18-25) i Łukasza (Łk 2,1-20)`.

2. *Prop. liturg.* `→ **święto nieruchome** z grupy → **dwunastu wielkich świąt** obchodzone 25 grudnia/7 stycznia ku czci narodzenia → Jezusa → Chrystusa`.

Synonimy: *ofic.* Narodzenie Pana Boga i Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa, *pot.* Boże Narodzenie.

Synonimy: *rzad.* narodzenie Jezusa Chrystusa.

Uwagi: termin *Narodzenie Chrystusa* w zn. 2. zapisujemy wielką literą.

narodzenie Jezusa Chrystusa *gr.* Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (ἡ), *cs.* *rožďeřtřvό Ἰηδεια Χρϊστά*, *ang.* Nativity of Jesus Christ → narodzenie Chrystusa;

Narodzenie Pana Boga i Zbawiciela Naszego Jezusa Chrystusa *gr.* κατὰ Σάρκα Γέννησις τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ἡ), *cs.* *rožďeřtřvό Γόσποδα Βόγα η επάελα ἡάσηγω Ἰηδεια Χρϊστά*, *ang.* Nativity of our Lord God and Savior Jesus Christ → narodzenie Chrystusa zn. 2.

Boże Narodzenie *gr.* Χριστούγεννα (τά), *ang.* Christmas → Narodzenie Chrystusa zn. 2.

Odpowiedniki obcojęzyczne synonimów występują bezpośrednio przy nich, zatem nie pojawiają się w hasle mającym definicję.

3. Różne odpowiedniki obcojęzyczne umieszczone przy różnych znaczeniach danego wyrazu hasłowego

Charakterystyczne różnice pomiędzy językami odpowiedników obcojęzycznych *Słownika* można zaobserwować w hasłach mających kilka różnych znaczeń. W niektórych przypadkach każdemu z nich należało przypisać

inny odpowiednik. Wyraźnie widać to na przykładzie wyrazu hasłowego **chór**, któremu przypisany został jedynie odpowiednik cerkiewnosłowiański i angielski, wspólne dla każdego z trzech jego znaczeń: **chór** *cs.* *χόρξ*, *ang.* choir. Przy poszczególnych znaczeniach pojawiają się natomiast trzy różne odpowiedniki greckie i dwa dodatkowe odpowiedniki cerkiewnosłowiańskie.

1. *Gr.* χορός (ὁ) χορωδία (ἡ), *cs.* *пѣвці, лїкч*; *liturg.* `grupa → wiernych, którzy podczas → nabożeństw śpiewają → pieśni liturgiczne i w imieniu całego zgromadzonego → ludu odpowiadają na modlitewne → wezwania → duchownego`.

Synonimy: *daw.* kliros.

Połączenia: chór dziecięcy, chór parafialny, próba chóru, śpiewać w chórze, śpiewać z chórem.

2. *Gr.* χορωδία (ἡ) ψαλτήρι (τό); *archit., liturg.* `miejsce nad → narteksem, na obu krańcach → solei lub wydzielona część → nawy głównej, gdzie podczas → nabożeństw śpiewają → chórzyści`.

Synonimy: kliros.

Połączenia: lewy chór, prawy chór, pójść na chór.

3. *Gr.* χορός (ὁ), *cs.* *лїкч*; *rzad., ikon., teol., liturg.* `określona grupa lub ogół → istot oddających → chwałę → Bogu`.

Połączenia: chór archanielski, chór męczenników.

Jak widać, znaczenia 1. i 3. mają taki sam odpowiednik grecki *χορός (ὁ)*, podczas gdy znaczenie 2. ma zupełnie inne odpowiedniki *χορωδία (ἡ)* oraz *ψαλτήρι (τό)*. Znaczeniu 1. przypisany został również odpowiednik *χορωδία (ἡ)*, który występuje w znaczeniu 2. Dwa dodatkowe odpowiedniki cerkiewnosłowiańskie pojawiają się przy znaczeniach 1. i 3.

Dwa kolejne przykłady ukazują podobne rozwiązania z uwzględnieniem innych zasad umieszczania lub pomijania odpowiedników obcojęzycznych. We wskazanych przykładach chodzi również o ich zastosowanie w hasłach wieloznaczeniowych.

władyka *gr.* δεσπότης (ὁ), *cs.* *владыка*;

1. *ang.* Master; *liturg.* `tytuł przysługujący → biskupom i → prezbiterom celebrującym → nabożeństwo, używany w tekstach liturgicznych (w zwrotach kierowanych przez → diakona)`.

Połączenia: pobłogosław, właduko.

Uwagi: w znaczeniu 1. termin używany jest jedynie w formie wołacza l. poj.: *właduko*.

2. *ang.* Vladyka; *pot.* `tytuł używany zwyczajowo przez → wiernych w stosunku do → biskupów`.

Połączenia: czcigodny właduko, nasz właduko, spotkanie z właduką.

Wyraz hasłowy **władyka** ma dwa znaczenia, które w języku greckim i cerkiewnosłowiańskim mają po jednym wspólnym odpowiedniku. Język angielski odróżnia jednak liturgiczne użycie terminu Master od jego rejestru potocznego – Vladyka. Właściwe odpowiedniki zostały umieszczone przy swych znaczeniach, a nie wraz z pozostałymi przy wyrazie hasłowym.

wezwanie *cs.* *вoзгласїє, вoзгласїенїє*;

1. *Gr.* αἴτημα (τό) αἴτησις (ἡ) δέησις (ἡ), *ang.* petition; *li-*

turg. krótka fraza modlitewna będąca częścią → ektenii, wygłaszana przez → duchownego, mająca najczęściej charakter błagalny lub pokajanny, po której następuje odpowiedź → wiernych (najczęściej: *Panie, zmiłuj się*).

Synonimy: prośba.

Połączenia: wezwanie diakona.

2. → wozgłas

wozgłas *gr.* ἐκφώνησις (ή), *cs.* воꙗгласъ, воꙗгласѣніе, *ang.* exclamation, ekphonesis; *liturg.* krótka pochwalna fraza skierowana do → Boga, wygłaszana przez → biskupa lub → prezbitera na zakończenie → modlitwy; stanowi integralną część modlitwy, wyodrębnioną we współczesnych tekstach liturgicznych wskazaniem na jej donośne wygłoszenie.

Synonimy: ekfoneza, ekfonesis, *rzad.* aklamacja.

Połączenia: wozgłas po ektenii katechumenów, wygłaszać wozgłas.

W hasle **wezwanie** występują dwa znaczenia, które mają te same odpowiedniki cerkiewnosłowiańskie. Greckie i angielskie odpowiedniki dla obu znaczeń są różne, ale widoczne są jedynie przy pierwszym znaczeniu. Brak odpowiedników przy drugim znaczeniu uzasadniony jest

zasadą, zgodnie z którą odpowiedniki obcojęzyczne nie pojawiają się przy znaczeniach i synonimach, jeśli są identyczne z umieszczonymi przy wyrazie haslowym, do którego dane znaczenie czy synonim są odsyłane. To właśnie dlatego odpowiedniki obcojęzyczne nie pojawiają się również przy synonimach **ekfoneza**, **ekfonesis** odsyłanych do hasła **wozgłas** i przy synonimie **prośba** odsyłanym do hasła **wezwanie** *zn.* 1.

Zakończenie

Wypracowane zasady mają pomóc zespołowi redaktorów językowych w rewizji, a redaktorom technicznym w ujednoczeniu indeksów obcojęzycznych *Słownika*.

Podobnie jak w przypadku opublikowanych wcześniej zasad zapisu indeksu cerkiewnosłowiańskiego (Kurianowicz, 2020) i angielskiego (Misijuk, 2020), autorzy rozumieją, że przedstawione w artykule rozwiązania nie wyczerpują wszystkich problemów wynikających z charakterystyki omawianych języków.

Bibliografia

- Charkiewicz, J. (2018). *Opracowanie listy źródeł „Słownika polskiej terminologii prawosławnej”*. *Elpis*, (20), 181-186.
- Czarnecka, K., Ławreszuk, M. i Przychyna, W. (2018). „Słownik polskiej terminologii prawosławnej” – struktura artykułu hasłowego. *Elpis*, (20), 221-230.
- Keipert, H. (2014). Kirchenslavisch-Begriffe. W: K. Gutschmidt, S. Kempgen, T. Berger, P. Kosta, Hrsg., *Die slavischen Sprachen. Ein internationales Handbuch zu ihrer Struktur, ihrer Geschichte und ihrer Erforschung. = The Slavic languages. An International Handbook of Their Structure, Their History and Their Investigation* (2, 1212-1252). Berlin, New York.
- Kurianowicz, M. (2020). Cerkiewnosłowiańska wersja Słownika polskiej terminologii prawosławnej. Zasady graficzno-ortograficzne. *Linguodidactica*, 129-139.
- Misijuk, W. (2020). Priest's wife, matushka, presbytera czy opadłija... a może khouria? Problematyka doboru angielskich odpowiedników haseł Słownika polskiej terminologii prawosławnej. *Elpis*, (22), 61-68.
- Tofiluk, J., Ławreszuk, M. i Kostiuczuk, J. (2016). *Specyfika polskiej terminologii prawosławnej. Koncepcja normatywizacji pisowni*.
- Roberts A. i Donaldson J. (red.) (1885). *Ante-Nicene Fathers, The Writings of the Fathers Down to A.D. 325* (t. 1-10). New York: Christian Literature Publishing Co. – ANF.
- Schaff, P. (red.) (1886-1900). *Nicene and Post-Nicene Fathers, Select Library of the Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, t. 1-14, red. Buffalo, The Christian Literature Co. – NPNF
- Palmer, G.E.H., Ware, K. i Sherrard, P. (tłum.) (1979-1999). *The Philokalia: The Complete Text.* (t. 1-4). London: Faber and Faber.
- Migne, J.-P. (red.) (1857-1866). *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca* (t. 1-161). Paris: Imprimerie Catholique.

Rozmiar artykułu: 0,6 arkusza wydawniczego

ΕΛΠΙΣ

CZASOPISMO TEOLOGICZNE
KATEDRY TEOLOGII PRAWOSŁAWNEJ
UNIWERSYTETU W BIAŁYMSTOKU

ADRES REDAKCJI
ul. Ludwika Zamenhofa 15, 15-435 Białystok, Polska
tel. 85 745-77-80, e-mail: elpis@uwb.edu.pl
www.elpis.uwb.edu.pl